

Radicalisering?

Het Franse dagblad *Libération* berichtte onlangs over een sociologisch onderzoek onder 7000 Franse middelbare scholieren van vijftien tot zeventien jaar, woonachtig in stedelijke achterstandsgebieden.¹ Men wilde onderzoeken in hoeverre zij gevoelig zijn voor radicalisering. Een flink percentage (45%) van de geënquêteerde moslimleerlingen (tegen zo'n 18% van de geënquêteerde niet-moslims) kan de moordaanslag van januari 2015 op de redactie van *Charlie Hebdo* **niet voor de volle honderd procent** veroordelen en 20% vindt het aanvaardbaar dat mensen **in bepaalde gevallen, in de hedendaagse samenleving** de wapens opnemen om voor hun godsdienst te strijden. Elsevier Weekblad (5/4/2018) vermeldt in aanvulling daarop nog enkele andere cijfers:² dat 80% van alle geënquêteerden (waaronder ook zo'n 73% van de geënquêteerde niet-moslims) van oordeel is **dat je niet de spot mag drijven met religies** en dat 25% van alle geënquêteerden (en misschien wel een grote meerderheid van de geënquêteerde moslimleerlingen) in dat verband van mening is dat de redactie van het satirisch weekblad *Charlie Hebdo* **'het er zelf een beetje naar gemaakt heeft'**.

Volgens mij is het lastig om dit soort enquêteresultaten eenduidig te interpreteren. Moet uit deze cijfers worden opgemaakt dat een aanmerkelijk percentage van de moslimleerlingen, afkomstig uit stedelijke achterstandsgebieden, vatbaar is voor radicalisering? Of verwoorden ze gewoon wat iedere leerling op school wordt bijgebracht:

- dat je fatsoenlijk moet omgaan met je medeleerlingen/medeburgers, dat je hen niet mag discrimineren of uitsluiten (bv. op grond van ras, godsdienst of nationaliteit) en dat je hen niet mag vernederen of bespotten omdat ze anders zijn;
- dat ieder voor zijn mening mag uitkomen, maar dat daarbij bij voorkeur de vorm van een constructieve discussie moet worden gekozen, zonder opponenten belachelijk te maken of de grond in te boren;
- dat een samenleving (c.q. schoolgemeenschap) functioneert bij de gratie van wetten en regels en bij de gratie van een autoriteit die naleving afdwingt, brute machtsuitoefening beteugelt en bescherming biedt aan enkelingen en minderheidsgroepen;
- dat je geen fysiek geweld mag gebruiken, maar dat je je mag verweren als je fysiek wordt aangevallen;
- dat je je moet onthouden van pestgedrag en dat pestgedrag gestraft wordt, maar dat voor pesters ook geldt: wie kaatst moet de bal verwachten;
- dat het verdedigbaar (of in elk geval begrijpelijk) is als onderdrukte volkeren of bevolkingsgroepen tegen heersers of bezetters in opstand komen, hetzij door gewelddoos verzet dan wel gewapenderhand, om hun fundamentele rechten en vrijheden te verdedigen.

Laten we even recapituleren. Ik ben een socioloog en ik heb geleerd dat je, bij het doen van vragenlijst-onderzoek, moet proberen je in de mensen te verplaatsen. We hebben het hier over een onderzoek waarin gepeld wordt in hoeverre middelbare scholieren vatbaar zijn voor radicalisering. Het blijkt dat de meeste respondenten (zowel moslims als niet-moslims) van mening zijn **dat je niet de spot mag drijven met religies (stelling A)**. Zegt dat iets over hun eventuele vatbaarheid voor radicalisering? Nee, ik denk dat hun standpunt niet zozeer op lichte ontvlambaarheid wijst, maar dat ze onderschrijven wat ze op school geleerd hebben: dat je verdraagzaam moet zijn jegens medeleerlingen en dat je niet de spot moet drijven met afwijkende opvattingen en gewoonten. Het is onfatsoenlijk om de spot te drijven met het geloof van medeburgers.

Vervolgens blijkt uit het onderzoek dat (vermoedelijk) een grote meerderheid van de geënquêteerde moslimleerlingen van mening is dat de redactie van *Charlie Hebdo* **het er zelf een beetje naar gemaakt heeft (stelling B)**, terwijl bijna één op de twee zelfs het gevoel heeft dat ze de moordaanslag op de redactie van *Charlie Hebdo* **niet voor de volle honderd procent kunnen veroordelen (stelling C)**. Vrij vertaald: ze lopen *niet* demonstratief rond met het tekstbord "Je suis Charlie" (oftewel: het onrecht dat de redactie is aangedaan, is mij persoonlijk aangedaan) en ze doen *niet* mee met de één-minuut-stilte ter herdenking van deze "martelaren van het vrije woord". Zegt dat iets over hun eventuele vatbaarheid voor radicalisering? Nee, ik denk veeleer dat kinderen op school geleerd hebben dat je een fikse straf te duchten hebt als je de spot drijft met het geloof van medeleerlingen. En ze hebben op school geleerd dat het niet alleen onfatsoenlijk en strafwaardig, maar ook onverstandig is: als je iemand om zijn geloof pest, loop je het risico dat je een dreun terug krijgt.

Dus: is het onverstandig van de redactie van *Charlie Hebdo* dat zij er een gewoonte van maakt de belijders van wereldreligies te bespotten of zelfs te demoniseren? Ja, kinderen hebben op school geleerd

¹ http://www.liberation.fr/debats/2018/04/04/jeune-et-musulman-donc-radical_1641055 (4/4/2018)

² <https://www.elsevierweekblad.nl/buitenland/achtergrond/2018/04/602713-602713/> (5/4/2018)

dat dat onfatsoenlijk, strafwaardig en onverstandig is. Maar daarmee is nog niet verklaard waarom moslimleerlingen heftiger op de stellingen B en C reageren dan de niet-moslims. Mogen we daaruit opmaken dat ze vatbaarder zijn voor radicalisering? Misschien, maar voorzichtigheid is nog steeds geboden. De formulering van de stellingen is zo onschuldig en genuanceerd dat geënquêteerde moslimleerlingen zich in vergelijking tot niet-moslims vermoedelijk minder bezwaard voelden om deze stellingen te onderschrijven omdat ze zelf ervaring hebben met discriminatie en pesterij vanwege hun geloof en omdat zij persoonlijk ervaren hebben hoeveel pijn dat doet. Misschien bedoelden ze slechts het volgende standpunt tot uitdrukking te brengen: *'Ik vind deze moordaanslag, bedreven door godsdienstfanatici of geopolitieke heethoofden, volstrekt onaanvaardbaar. Maar ik heb wel enig begrip voor de verontwaardiging die de kiem vormde van hun excessieve geweld tegen de redactie van Charlie Hebdo. Die verontwaardiging geldt niet alleen het onverantwoordelijke, extremistische handelen van deze journalisten, die de uiterste grenzen opzoeken van hun grondwettelijke vrijheid van meningsuiting, maar ook het gebrek aan moreel leiderschap van onze politieke en maatschappelijke elite, die een andere kant op kijkt en niet de moed opbrengt om zich uitdrukkelijk van dit journalistieke extremisme te distantiëren en om de brave moslimburgers in onze West-Europese samenleving daarmee een hart onder de riem te steken.'* Vóór deze gematigde interpretatie pleit dat hun geclausuleerde standpunt alleen de moordaanslag op de redactie van Charlie Hebdo betreft en dat de latere terroristische aanslag op de concertzaal Bataclan categorisch veroordeeld wordt door de respondenten.³

Wes Holleman
weblog onderwijs 12-4-2018
<http://www.onderwijsethiek.nl>

³ Bron: zie voetnoot 2.